

УДК 351.72.078.5:005.35](477)(045)

DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276795>**Ірина Лиховідова**

*аспірантка кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-3020-3453>
e-mail: lykhovidova.iryana@gmail.com*

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Статтю присвячено розгляду та дослідженню механізму державних гарантій корпоративного управління як інструмента розвитку корпоративного сектору в Україні. Визначено, що державні гарантії корпоративного управління спрямовані на забезпечення стабільних та відкритих правовідносин між учасниками корпоративного сектору. Досліджено механізм державних гарантій корпоративного управління як складну систему, яка включає в себе як суб'єктний склад гарантів з певними повноваженнями, які можуть мати різноманітні організаційно-правові форми діяльності державних органів та мають гарантувати законні права та інтереси учасників. Зазначено, що механізм державних гарантій корпоративного управління складається з таких складових: організаційні, правові, державні, ресурсні, інформаційні та віртуальні засади.

Ключові слова: державні гарантії, корпоративне управління, принципи корпоративного управління, механізм державних гарантій корпоративного управління, гаранті корпоративного управління.

Iryna Lykhovidova

*PhD student of the Department of State Studies, Law and European Integration
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University,
<https://orcid.org/0000-0002-3020-3453>
e-mail: lykhovidova.iryana@gmail.com*

THE ESSENCE OF STATE GUARANTEES OF CORPORATE GOVERNANCE IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

The article is devoted to the consideration and research of the mechanism of state guarantees of corporate governance as a tool for the development of the corporate sector in Ukraine. The guarantee of the corporate governance system is characterized as a mutually determined set of conditions and means that ensures the process of implementation, as well as the protection of rights that arise in the process of implementing corporate governance. The principle of guarantee is implemented by means of legislative consolidation and introduction to the requirements of the system of regulatory and legal guarantees of corporate governance. It was determined that state guarantees of corporate governance are aimed at ensuring stable and open legal relations between the participants of the corporate sector. In general, state regulation, as one of the directions of corporate governance, goes beyond the direct management of state-owned enterprises and business associations of a corporate type and plays the role of a stabilizer and guarantor in the corporate sector. Therefore, the mechanism of state guarantees of corporate governance is complex and

includes both the subject composition of guarantors with certain powers, as well as various organizational and legal forms of activity of state bodies and their officials, self-regulatory organizations, public control bodies and trade union organizations in the field implementation of constituent powers, law-making, control, law enforcement, organizational and procedural measures, without which the exercise of the right to entrepreneurial activity by a person is impossible. It is noted that the mechanism of state guarantees of corporate governance consists of the following elements: organizational, legal, state, resource, information and virtual foundations.

Key words: state guarantees, corporative management, principles of corporate governance, mechanism of state guarantees of corporate governance, corporate governance guarantors.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні проблема формування та забезпечення державних гарантій корпоративного управління є одним з пріоритетних напрямків державної політики. Державні гарантії корпоративного управління характеризуються зацікавленістю держави в стабільності та ефективному функціонуванні державних інститутів, які контролюють діяльність корпоративного сектора. Державі в даній сфері належить значна кількість регуляторних функцій, які реалізуються на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава регулює різні аспекти діяльності корпоративних підприємств, у тому числі і процеси впровадження стратегії на них. У зв'язку з чим виникає необхідність дослідження державних гарантій корпоративного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Так, у науковій літературі переважно розглядаються особливості державного регулювання та нагляду корпоративного управління, в той час як державним гарантіям не приділено достатньої уваги, у зв'язку з чим, вони досі належним чином ані висвітлені в теорії, ані не реалізовані на практиці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити поняття «державні гарантії», дослідити гарантованість державою реалізації фізичними та юридичними особами своїх корпоративних прав, розглянути державні гарантії та захист державою майнових прав суб'єктів господарювання, дослідити систему державних гарантій корпоративного управління, визначити механізм державних гарантій корпоративного управління, визначити складові елементи механізму державних гарантій корпоративного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним з найважливіших елементів зовнішнього середовища корпоративного управління є державне регулювання корпоративного сектора. У цілому державне регулювання, як один з напрямків корпоративного управління, виходить за межі безпосереднього управління державними підприємствами та господарськими товариствами корпоративного виду та відіграє роль стабілізатора та гаранта у корпоративному секторі.

Так, аналізуючи державні гарантії, які формують корпоративний сектор в Україні, зазначимо законодавчі основи їх закріплення. Стаття 42 Конституції України закріплює, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності [1]. Крім того, держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання [1, ч. 4 ст. 13]. Право суб'єктів господарювання на реалізацію своїх корпоративних прав забезпечується комплексом організаційно-правових гарантій, спрямованих на їх реалізацію, охорону та захист.

Гарантування системи корпоративного управління характеризується як взаємообумовлена сукупність умов і засобів, що забезпечує процес реалізації, а також захист прав, які виникають у процесі здійснення корпоративного управління. Засада гарантованості реалізується шляхом законодавчого закріплення та впровадження до вимог системи нормативно-правових гарантій корпоративного управління. Так, державою встановлюються правила та обмеження, яких повинні дотримуватись всі без винятку господарські товариства. Чітке, повне та системне відображення державних гарантій у законодавчих актах України

забезпечують їх ефективність та дієвість на практиці.

Гарантованість реалізації будь-якими особами (фізичними та юридичними) своїх корпоративних прав, регламентована цивільним законодавством та проявляється через функції статутного капіталу, інституту спадкування (правонаступництва), механізму здійснення корпоративних прав та їх захисту. Адже особа, яка є учасником (засновником) господарської організації, має певний обсяг корпоративних прав стосовно цієї організації, які реалізуються через відповідні правомочності, що становлять зміст корпоративного права. Така особа повинна бути впевнена в гарантованості з боку законодавця такої реалізації, в гарантуванні безперешкодного здійснення одержаних корпоративних прав. Тому реалізація корпоративних прав таких осіб забезпечується гарантіями, які надають можливість здійснення учасником своїх корпоративних прав, їх охорону, а у випадку протиправних посягань – захист і поновлення [2, с. 162].

Оскільки держава в особі своїх уповноважених органів здійснює контроль за належною реалізацією норм права та слідує за учасниками правовідносин, можна дійти до висновку, що надання державних гарантій здійснюється за допомогою інструментів публічного управління. Як зазначає Л. М. Новак-Каляєва, публічне управління – це діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства в межах визначених законом повноважень і функціональних обов'язків (планування, організації, керівництва, координації та контролю) щодо формування та реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць [3, с. 144]. Тому, створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава так чи інакше регулює різні сторони діяльності корпоративних підприємств.

Держава гарантує усім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Крім того, держава гарантує недоторканність майна і забезпечує захист майнових прав підприємця [4, ст. 47]. У разі неправомірного застосування адміністративно-господарських санкцій суб'єкт господарювання має право оскаржити до суду таке рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування [4, ст. 249]. Держава гарантує суб'єктам господарювання та іншим учасникам господарських відносин право на звернення до суду за захистом їх майнових та інших прав від незаконного обмеження в умовах будь-якого спеціального режиму господарювання [4, п. 2 ст. 418].

Також, Господарським кодексом України передбачено гарантії та захист майнових прав суб'єктів господарювання (таб. 1.).

Таблиця 1

Класифікація державних гарантій суб'єктів корпоративного сектору

№ з/п	Вид державної гарантії	Сутність державної гарантії
1.	<i>Визнання наявності або відсутності прав</i>	Таке визнання є необхідною передумовою для визначення правомірності поведінки порушника права. Так, наприклад, держава визнає право підприємців без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, не заборонену законом. Це визнання обумовлює можливість захисту зазначеного права від будь-яких порушень [5, с. 41].
2.	<i>Визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів</i>	Акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють

	<i>місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють права суб'єкта господарювання</i>	права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів, у судовому порядку повністю або частково визнаються недійсними [5, с. 41].
3.	<i>Визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом</i>	З підстав, передбачених законом, суд може визнати недійсними і господарські угоди [5, с. 41].
4.	<i>Відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання</i>	Поновлення порушених прав може відбуватися шляхом відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання [5, с. 41].
5.	<i>Припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення</i>	Є тим шляхом захисту, до якого слід звертатися перш за все. Чим раніше будуть припинені незаконні дії порушників, тим меншою буде завдана порушеннями шкода. Слід зазначити, що таке припинення може здійснюватися і до вирішення господарським судом спору по суті, в рамках забезпечення позову [5, с. 41].
6.	<i>Присудження до виконання обов'язку в натурі</i>	Є ефективним шляхом захисту прав суб'єктів господарювання, коли поновити права іншим чином неможливо (наприклад у випадку порушення зобов'язань щодо поставки унікального несерійного обладнання) [5, с. 41].
7.	<i>Відшкодування збитків</i>	Учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено [5, с. 41].
8.	<i>Застосування штрафних санкцій</i>	Господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання [5, с. 41].
9.	<i>Застосування оперативного-господарських санкцій</i>	Заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку [5, с. 41].
10.	<i>Застосування адміністративно-господарських санкцій</i>	Заходи організаційно-правового чи майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення, допущеного суб'єктом господарювання, та ліквідацію його наслідків [5, с. 42].
11.	<i>Установлення, зміни і припинення господарських</i>	Для захисту прав суб'єктів господарювання можуть слугувати й установлення, зміни і

	<i>правовідносин тощо</i>	припинення господарських правовідносин. Захист прав суб'єктів господарювання може здійснюватися також іншими способами, передбаченими законом [5, с. 42].
--	---------------------------	---

Крім того, державні гарантії корпоративного управління спрямовані на забезпечення основних принципів корпоративного управління, а саме [6]:

- захисту прав акціонерів;
- дотримання прав стейкхолдерів та забезпечення їх участі у роботі господарського товариства;
- прозорості, об'єктивності та достовірності системи розкриття інформації про діяльність товариства;
- дотримання встановлених вимог стосовно керівництва товариством з метою забезпечення відсутності конфлікту інтересів, прозорості стосовно кандидатів до ради директорів та наявності свобідних дій у керівництва товариства для реалізації корпоративної стратегії;
- забезпечення виконання стандартних вимог аудиту та бухгалтерської звітності (проведення належного внутрішнього аудиту товариства, проведення щорічних незалежних аудиторських перевірок фахівцями, обраними на загальних зборах товариства тощо).

Тобто, система державних гарантій корпоративного управління виступає у якості сукупності елементів, факторів та умов, які впорядковують їх взаємодію з метою відмежування корпоративного управління від будь-яких несприятливих для його існування впливів.

Розглядаючи сутність державних гарантій корпоративного управління, можна виділити декілька поглядів з різних аспектів щодо визначення їх змісту.

По-перше, під державними гарантіями корпоративного управління слід розуміти організаторську діяльність держави та всіх її органів, посадових осіб, громадських організацій зі створення сприятливих умов для реального користування особами своїми корпоративними правами.

По-друге, державні гарантії корпоративного управління можна розглядати як організаційну систему, яку складають органи державної влади (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний депозитарій України), органи місцевого самоврядування, саморегулюючі організації, громадські органи контролю та профспілкові організації.

По-третє, під державними гарантіями корпоративного управління можна розуміти систему суб'єктів, уповноважених здійснювати підпорядкування та контроль за дотриманням корпоративного законодавства.

По-четверте, під державними гарантіями можна розглядати положення, які визначають систему органів державної влади, встановлюють їхні функції та повноваження їхніх посадових осіб.

По-п'яте, державні гарантії корпоративного управління можна визначити як систематичну організаційну діяльність держави та всіх її органів, посадових осіб, громадських організацій у сфері правотворчості, здійснення заходів процедурного, режимного, контрольного та іншого характеру з метою створення сприятливих умов для реального користування особами своїми корпоративними правами.

А отже, механізм державних гарантій корпоративного управління є складним та включає в себе як суб'єктний склад гарантів з певними повноваженнями, так і різноманітні організаційно-правові форми діяльності державних органів та їх посадових осіб, саморегулюючих організацій, громадських органів контролю та профспілкових організацій у сфері реалізації установчих повноважень, правотворчості, контролю, правозастосування, організаційно-процедурних заходів, без яких здійснення особою права на підприємницьку діяльність є неможливим.

Гарантуюча дія даного механізму полягає через діяльність органів державної влади відповідно до чинного законодавства, а також через видання законів та інших нормативно-правових актів та встановлення в них організаційно-правових форм реалізації повноважень державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, громадських організацій, саморегулюючих організацій, громадських органів контролю та профспілкових організацій у сфері реалізації, охорони та захисту корпоративних прав осіб.

Таким чином, за обсягом гарантуючого впливу гаранті корпоративного управління можна поділити на:

- загальні (держава, органи державної влади загальної компетенції: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи судової влади та органи місцевого самоврядування);

- спеціальні (Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний депозитарій України, саморегулюючі організації та громадські органи контролю тощо).

За своїм місцем в системі публічного управління гаранті корпоративного управління можуть бути:

- державними;

- недержавними. Наприклад, корпоративний договір, як додатковий механізм захисту прав учасників, що доповнює установчі документи (статут, засновницький договір) детальним та гнучким опрацюванням окремих положень, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації.

За рівнем правового закріплення у нормативно-правових актах гаранті корпоративного управління можна поділити на:

- національно-правові;

- міжнародно-правові. Наприклад, міжнародні стандарти та принципи корпоративного управління, кодекси корпоративного управління тощо.

корпоративного управління, кодекси корпоративного управління тощо.

Тобто, на підставі вищевикладеного, можна зазначити, що механізм державних гарантій є складним та складається з наступних елементів (рис 1):

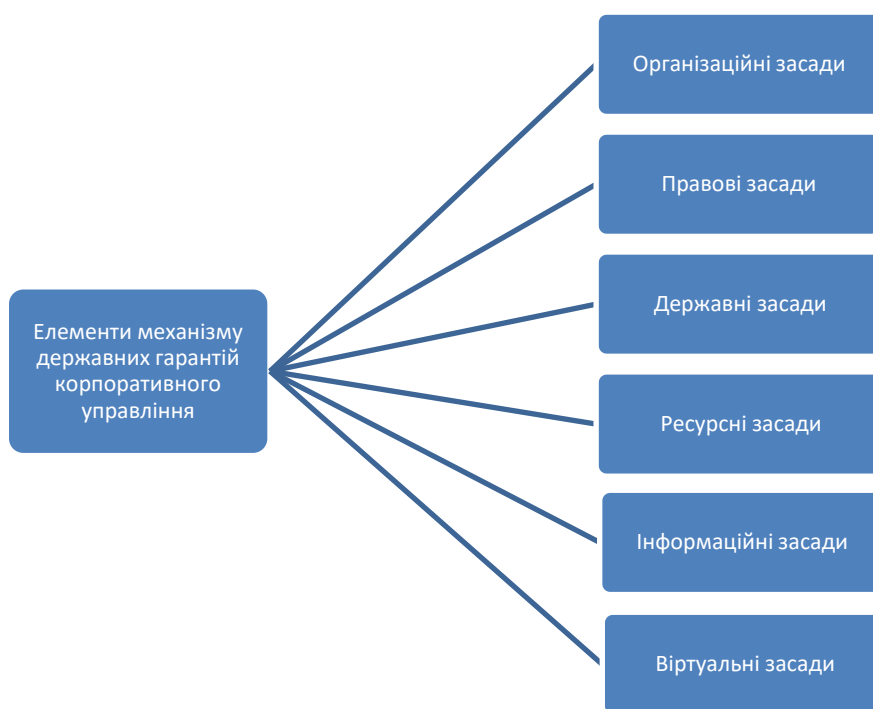

Рис. 1 Елементи механізму державних гарантій корпоративного управління

Організаційні засади включають в себе формування системи принципів корпоративного управління, здійснення державою, а також її уповноваженими органами та органами спеціальної компетенції регулювання та контролю за учасниками корпоративного управління.

До правових засад відноситься нормативно-законодавча база державних гарантій корпоративного управління, а також положення, які визначають систему органів державної влади, встановлюють їхні функції та повноваження їхніх посадових осіб.

Державними засадами є організаційна діяльність держави, а також система суб'єктів, уповноважених здійснювати підпорядкування та контроль за дотриманням корпоративного законодавства.

До ресурсних засад можна віднести розробку та вдосконалення методів державних гарантій корпоративного управління.

Під інформаційними засадами розуміється формування бази для інформаційного забезпечення усіх стейкхолдерів корпоративного управління.

Віртуальні засади включають в себе регулювання державою та її органами спеціальної компетенції використання електронної валюти суб'єктами господарювання.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, доведено, що у якості сукупності елементів, факторів та умов, які впорядковують їх взаємодію з метою відмежування корпоративного управління від будь-яких несприятливих для його існування впливів виступає система державних гарантій корпоративного управління. Гарантування корпоративного управління характеризується як система умов і засобів, що забезпечує процес реалізації, а також захист прав, які виникають у процесі здійснення корпоративного управління. Засада гарантованості реалізується шляхом законодавчого закріплення та впровадження в життя системи гарантій корпоративного управління. Так, державою встановлюються правила та обмеження, яких повинні дотримуватись всі без винятку господарські товариства. Чітке, повне та системне відображення державних гарантій у законодавчих актах України забезпечують їх ефективність та дієвість на практиці.

Таким чином, механізм державних гарантій корпоративного управління є складним та включає в себе як суб'єктний склад гарантів з певними повноваженнями, так і різноманітні організаційно-правові форми діяльності державних органів та їх посадових осіб, саморегулюючих організацій, громадських органів контролю та профспілкових організацій у сфері реалізації установчих повноважень, правотворчості, контролю, правозастосування, організаційно-процедурних заходів, без яких здійснення особою права на підприємницьку діяльність є неможливим. Гарантуюча дія даного механізму полягає через діяльність органів державної влади відповідно до чинного законодавства, а також через видання законів та інших нормативно-правових актів та встановлення в них організаційно-правових форм реалізації повноважень державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, громадських організацій, саморегулюючих організацій, громадських органів контролю та профспілкових організацій у сфері реалізації, охорони та захисту корпоративних прав осіб.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Крисань Т.Є. Юридичні гарантії фізичних осіб у системі корпоративних правовідносин. Часопис Київського університету права, 2012. № 2. С. 162-167. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/162.pdf.
3. Публічне управління: термінол. слов. / уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. ; [за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє]. Київ : НАДУ, 2018. 224 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/28/files/2b45f71c-e57f-4f36-acc4-63fef4e1117c.pdf>

4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В. К. Мамутова. URL: <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/08/PjPљPљP”P•PњP†PЇ-PцP%C2%A0PђP”PђP”P%C2%98PГ-PќPђPJPљ-PJPљP%C2%A0PђP†PќP”P%C2%98.pdf>
6. Про затвердження Принципів корпоративного управління: Рішення НКЦПФР від 22.07.2014 р. № 955. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#Text>.

References.

1. Konstytutsiya Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
2. Krysan' T.YE. Yurydychni harantii fizychnykh osib u systemi korporatyvnykh pravovidnosyn. Chasopys Kyivs'koho universytetu prava, 2012. № 2. S. 162-167. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/162.pdf.
3. Publichne upravlinnya: terminol. slov. / uklad.: V. S. Kuŷbida, M. M. Bilyns'ka, O. M. Petroye ta in. ; [za zah. red. V. S. Kuŷbidy, M. M. Bilyns'koï, O. M. Petroye]. Kyiv : NADU, 2018. 224 s. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/28/files/2b45f71c-e57f-4f36-acc4-63fef4e1117c.pdf>
4. Hospodars'kyy kodeks Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Naukovo-praktychnyy komentar Hospodars'koho kodeksu Ukrayiny / Za zah. red. V. K. Mamutova. URL: <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/08/RđRÎRđR”R•RňR†RYI-RđR”C2%A0RđR”RćR”R”C2%98RG-RќRđRJRÎ-RJRÎR”C2%A0RđR†RќR”C2%98.pdf>
6. Pro zatverdzhennya Pryntsypiv korporatyvnoho upravlinnya: Rishennya NKTSPFR vid 22.07.2014 r. № 955. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#Text>.